

УДК 378.016:34(043)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЇ «СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК» ЯК ОСНОВА ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ»

Літяга І.В., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності
Житомирський державний університет імені Івана Франка

У статті розглядаються сутність та специфіка професії «соціальний працівник» у контексті вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності» студентами-першокурсниками, що дасть їм можливість сформулювати правильне розуміння обраної спеціальності та перспективні погляди на неї.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, вступ до спеціальності, етичний кодекс, функції, методи, форми соціальної роботи.

В статье рассматриваются сущность и специфика профессии «социальный работник» в контексте изучения дисциплины «Вступление к специальности» студентами-первокурсниками, что даст им возможность сформировать правильное понимание выбранной специальности и перспективные взгляды на нее.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, вступление к специальности, этический кодекс, функции, методы, формы социальной работы.

Litiaga I.V. THE MAIN FEATURES OF “SOCIAL WORKER” PROFESSION AS A BASIS FOR THE COURSE “INTRODUCTION TO SPECIALTY”

The article deals with the nature and specifics of the profession of “social worker” in the context of studying the course “Introduction to specialty” by first-year students that will enable them to form a correct understanding of the chosen specialty and advanced views on it.

Key words: social work, social worker, introduction to specialty, code of ethics, functions, methods, forms of social work.

Постановка проблеми. Потреба у підготовці висококваліфікованих фахівців за спеціальністю «Соціальний працівник» пов'язана із кризовим станом суспільства, який зумовлений соціально-економічними, політичними негараздами, безробіттям, станом здоров'я та довкілля, послабленням ефективності впливу різних інституцій, житловими проблемами та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах є предметом уваги багатьох дослідників (О. Безпалько, І. Богданова, І. Іванова, А. Капська, Л. Тюптя та ін.).

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності та специфіки професії «соціальний працівник» в контексті вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності» студентами-першокурсниками. Зокрема, передбачає ознайомлення студентів із значенням, змістом, особливостями обраної спеціальності, розвиток у них професійних інтересів, формування правильного розуміння своєї спеціальності і перспективного погляду на неї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальна діяльність у вузі відрізняється професійною спрямованістю. Тому, необхідним є формування у студентів уявлення про соціальну роботу та соціаль-

ного працівника як спеціаліста та визначення сфер його соціально-професійної діяльності. Соціальна робота – це наука і мистецтво розширення сфери соціальних взаємодій людей, їх активної адаптації до нових реалій життя, повноцінної ролі в суспільстві; професійна або волонтерська діяльність, спрямована на гарантовану підтримку і надання соціальних послуг будь-якій людині [2, с. 56]. Соціальний працівник – це особа, яка надає соціальні послуги та має підготовку, що відповідає вимогам та характеру роботи, що виконується [7].

Основним призначенням соціального працівника є соціальний захист людини, надання їй соціальної, медичної, матеріальної та інших видів допомоги, уміння здійснювати реабілітацію та адаптацію у суспільстві.

Об'єктами соціальної роботи є окремі особи або соціальні групи, які потребують допомоги чи підтримки у складних життєвих обставинах. Разом із поняттям «об'єкт» у теорії та практиці соціальної роботи вживається термін «клієнт» – особа, яка звернулась із проханням про допомогу до відповідальної соціальної служби чи спеціаліста і користується їх послугами. Суб'єктами ж соціальної роботи є державні, громадські організації, фізичні особи, що реалізують соціальну політику та надають соціальну допомогу різним категоріям населення [5].

Основи соціальної роботи як практичної діяльності становлять принципи, процес, функції та її основні складові (знання, уміння, цінності).

Важливим структурним компонентом форм наукової теорії соціальної роботи, завдяки якому теоретичні положення безпосередньо співвідносяться із практикою, є принципи соціальної роботи. Зокрема, це:

1. загальнофілософські принципи, які лежать в основі наук про суспільство, людину та механізми їх взаємодії (принципи детермінізму, відображення, розвитку);

2. загальні принципи (історизму, соціальної обумовленості, соціальної значимості, єдності свідомості та діяльності; соціально-політичні, організаційні, психолого-педагогічні);

3. соціально-політичні принципи – виявляють вимоги, які зумовлені залежністю змісту й спрямованості соціальної роботи від соціальної політики країни;

4. організаційні принципи, які передбачають соціально-технологічну компетентність кадрів, контроль і перевірку виконання поставлених завдань, функціональну визначеність, єдність прав та обов'язків, повноважень і відповідальності;

5. психолого-педагогічні принципи виявляють вимоги щодо підбору засобів психолого-педагогічного впливу на клієнтів (індивідуальний підхід, цілеспрямованість, адресність);

6. спеціфічні принципи визначають основні правила роботи у сфері надання соціальних послуг (гуманізм, справедливість, комунікабельність, альтруїзм та ін.) [4].

Процесом соціальної роботи є послідовна зміна соціальних явищ, етапів у розвитку практики соціальної роботи, сукупність послідовних дій для досягнення кінцевого результату.

Процес соціальної роботи реалізується на трьох рівнях: мікрорівень (найближче оточення людини – сім'я, сусіди, родичі, друзі); мезорівень (рівень організацій та установ соціальної сфери); макрорівень (соціальна робота на державному рівні відповідно до основ соціальної політики).

Також у своїй професійній діяльності соціальний працівник має виконувати ряд функцій, які відображають зміст його професійної спрямованості.

Соціально-діагностична функція передбачає вивчення соціальним працівником особливостей особистості, групи, а також направлення впливу на них задля визначення соціальної ситуації.

Прогностична функція передбачає розвиток подій і створення певної моделі соціальної ситуації.

Превентивна функція дозволяє передбачення розвитку соціальних аномалій, запобігання та обмеження асоціальних явищ, причин соціальної дезадаптації, забезпечення умов для формування соціально-позитивної спрямованості особистості.

Правозахисна функція передбачає використання нормативно-правової бази щодо відстоювання прав і інтересів клієнтів на основі державних і міжнародних документів.

Соціально-медична функція передбачає володіння навичками першої медичної допомоги, основами культури харчування та сприяння формуванню здорового способу життя, формування відповідального ставлення до репродуктивної та сексуальної поведінки.

Соціально-комунікативна функція передбачає володіння навичками міжособистісного спілкування, встановлення контактів із тими, хто потребує допомоги і підтримки, формування стратегії й тактики співробітництва соціального працівника з клієнтами.

Посередницька функція передбачає координацію зусиль різних спеціалістів щодо розв'язання певних соціальних проблем.

Психотерапевтична функція передбачає організацію різних видів консультування, допомогу в соціальній реабілітації, сприяння соціальній адаптації особистості.

Соціально-педагогічна функція передбачає виявлення інтересів і потреб людей у різних видах діяльності, залучення до роботи різних організацій та спеціалістів, сприяння соціалізації особистості.

Контрольно-наглядова функція передбачає здійснення контролю за виконанням прийнятих рішень, за цільовим використанням коштів, проведення перевірок щодо надання соціальної допомоги, оформлення необхідних документів.

Соціально-економічна функція передбачає сприяння та надання необхідної допомоги й підтримки різним категоріям населення, надання грошової та натуральної допомоги, встановлення пільг, здійснення соціально-побутового патронажу.

Науково-дослідна функція передбачає визначення проблем, аналіз літературних джерел, використання наукових методів збирання первинної інформації та її обробки, оформлення результатів дослідження та визначення шляхів впровадження їх у практику.

Освітня функція передбачає формування у соціальних працівників зацікавленості у навчанні та підвищенні кваліфікації.

Рекламно-пропагандистська функція передбачає організацію реклами надання соціальних послуг, пропаганду та поширення ідей соціального захисту населення.

Організаційно-управлінська функція передбачає сприяння організації соціальних служб, залучення до роботи громадськості, забезпечення узгодженості взаємодії всіх ланок соціального захисту [5].

Будь-яка професія є видом діяльності людини, яка володіє комплексом спеціальних знань і практичних умінь, здобутих у результаті поглибленої загальної й спеціальної підготовки та досвіду роботи. Складовими професії «соціальний працівник» є знання, уміння та цінності.

Соціальний працівник має володіти фаховими знаннями з психології, соціології, психіатрії, знати законодавство, правові аспекти соціального захисту, теорії та методи соціальної роботи, наявні ресурси та методи їх використання. Таким чином значно розширюється кругозір чи навіть збільшується простір існування особистості людини. Також він має вміти оцінювати потреби людини, спілкуватися та надавати необхідну інформацію, представляти інтереси, підвищувати можливості та сприяти розвитку клієнтів, створенню й керівництву «мережі допомоги».

Щодо професійних цінностей, то у своїй роботі соціальні працівники неодмінно мають чітко дотримуватись етичного кодексу, в основі якого лежать загальні етичні принципи та етика стосунків із клієнтами та колегами. Щодо стосунків із клієнтами, то на першому місці мають бути обов'язки стосовно клієнта, які не зменшують прав інших, дотримання конфіденційності та поваги до ініціативи клієнта та його самостійності. У стосунках із колегами необхідно дотримуватись поваги до професійного рівня колег та надання їм допомоги у разі необхідності; поважати особливу чи відмінну від вашої думку колеги стосовно конкретної проблеми; захищати колеги від несправедливих претензій з боку адміністрації та державної влади.

У своїй професійній діяльності соціальний працівник використовує різні форми (індивідуальна, групова, масова) й методи роботи (соціологічні, організаційно-розпорядницькі, психологічні та актуальні).

Соціальні працівники реалізують свої знання, уміння та навички, форми й методи роботи за різними напрямками. Основними з них є соціальний захист, соціальна допомога та соціальні послуги.

Соціальний захист – це система соціально-правових заходів і гарантій, які забезпечують реалізацію та охорону прав і свобод людини [2, с. 59]. Рівень соціального захисту залежить від ступеня економічного розвитку країни та її правової системи [5].

Соціальна допомога – це вид соціальної діяльності спеціально уповноважених ор-

ганів держави, спрямованої на підтримку системи гарантованого державного рівня матеріального забезпечення та фізичного стану, складу сім'ї, віку, здоров'я, участі у суспільному та іншому виробництві [2, с. 55]. Розрізняють наступні види соціальної допомоги: матеріальна, соціально-медична, психолого-педагогічна, правова, консультативно-інформаційна.

Соціальні послуги – це комплекс дій державних, громадських організацій, спрямованих на забезпечення та поліпшення умов життєдіяльності особистості чи окремих груп. Соціальні послуги бувають постійні й тимчасові, безкоштовні і платні [5].

Соціальний працівник за своїм професійним призначенням має засвоювати різні соціальні ролі, які залежать від стилю, рівня, досвіду діяльності, і змінювати їх у залежності від ситуації та характеру проблеми, яка вирішується. В. Сидоров пропонує наступні групи ролей, які може виконувати соціальний працівник:

1. Група практичних ролей: учитель соціальних умінь, агент із питань соціальних змін, консультант-клініцист, помічник клієнта, аніматор, вуличний працівник, менеджер.

2. Група посередницьких ролей: керуючий справами клієнта, брокер соціальних послуг, захисник прав та інтересів клієнтів.

3. Група дослідницьких ролей: експерт, аналітик, дослідник.

4. Група керівних ролей: лідер команди, керівник робочого навантаження, керівник персоналу, адміністратор.

5. Група сервісних ролей: викладач, керівник польової практики, супервізор [5].

Сферами призначення суб'єктів соціальної роботи є:

– державний сектор: сфера соціальної політики і праці, сфера охорони здоров'я, збройні сили, соціальні служби для молоді, сфера культури, спеціалізовані заклади і служби, служби у справах неповнолітніх, організації і установи МВС, сфера освіти.

– недержавний сектор: громадські організації та об'єднання, ліга соціальних працівників України, неформальні дитячі об'єднання та організації, спілки, союзи, асамблеї.

Соціальна робота здійснюється на двох рівнях: регіональному (сільська місцевість, місто, районний центр, велике місто) та адміністративному (районний (сільський), міський (район, місто), обласний, державний).

Випускники спеціальності «Соціальна робота» можуть обіймати наступні посади: соціальний працівник у службах сім'ї та молоді, соціальний педагог у навчаль-

них закладах, соціальний працівник у системі соціального захисту населення, соціальний координатор при сільських радах, консультант телефону довіри, соціальний працівник служб зайнятості, науковий співробітник у галузі соціальної роботи в науково-дослідних установах, викладач фахових дисциплін вищих навчальних закладів. Вони можуть працювати в державних адміністраціях (міських, сільських), управлінні праці та соціального захисту населення, управлінні у справах неповнолітніх, пенсійних фондах, службах зайнятості, соціальних службах для сім'ї, дітей та молоді, територіальних центрах, реабілітаційних центрах, загальноосвітніх навчальних закладах, професійно-технічних навчальних закладах, школах-інтернатах, сільських радах, вищих навчальних закладах, науково-дослідних установах відповідного профілю.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, у процесі засвоєння дисципліни «Вступ до спеціальності» студенти-першокурсники мають не тільки засвоїти організаційні основи, структуру та наукову організацію праці у вищому навчальному закладі, а й сформулювати уявлення про професію соціального працівника як спеціаліста. Перспективою є

плідна робота в даному напрямі, оскільки в сучасних умовах розвитку суспільства майже нівелюються проблеми людей, які потрапили у складні життєві обставини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Капська А.Й. Соціальна робота : [навчальний посібник] / Капська А.Й. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
2. Соціальна педагогіка: категорії і поняття : [словник] / Н.А. Сейко, С.М. Коляденко – Житомир, 2005. – 71 с.
3. Социальная работа: [учеб. Пособие] / Под общ. ред. проф. В.И. Курбатова. – 2-е изд. перераб. и доп. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – С. 81–132.
4. Соціальна робота : [короткий енциклопедичний словник] // Соціальна робота. Книга 4.– К.: ДЦССМ, 2002. – 536 с.
5. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика) : [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів]. – К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.
6. Щербакова К.Й. Вступ до спеціальності : [навч. посібник] / К.Й. Щербакова – Вища шк., 1990. – 166 с.
7. Про соціальні послуги : ЗАКОН УКРАЇНИ від 19 червня 2003 р. № 966-IV // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 45. – ст.358. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15http>.